Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem

Jaarverslag 2016

Bezoekadres
Frans Hals Museum
Groot Heiligland 62, Haarlem

De Hallen Haarlem
Grote Markt 16, Haarlem

Postadres
Postbus 3365, 2001 DJ Haarlem

office@franshalsmuseum.nl
office@dehallen.nl

www.franshalsmuseum.nl
www.dehallenhaarlem.nl

Coverbeeld
Than Hussein Clark in Frans Hals Museum

Inhoudsopgave

Bericht van de voorzitter van de Raad van Toezicht p. 4
Bericht van de Directie p. 7
Tentoonstellingen p. 8

Collecties p. 14
Aankopen
Schenkingen
Bruiklenen
Registraties en inventarisaties
Restauraties

Publieksactiviteiten en Publicaties p. 17
Publieksactiviteiten
Publicaties

Publiekszaken p. 19
Marketing en PR
Communicatie
Educatie
Publieksbegeleiding

Fondsenwerving en Relatiebeheer p. 24
Beminnaers
Schenkingen en legaten
Fondsen
Bedrijven
Relatiebeheer

Personeel en Organisatie p. 26
Organogram
Bezetting
Personeelszaken
Bedrijfsvoering
Samenwerkingsverbanden

Synergie en beleidsplan p. 32
Het Frans Hals Kenniscentrum p. 33

Governance p. 34
Raad van Toezicht
Auditcommissie
Raad van Advies

Bericht van de voorzitter van de Vereniging van Vrienden p. 37

Toelichting bij samengevatte jaarrekening p. 39
Financieel verslag p. 40
Exploitatierekening 2016
Besteding gelden BankGiro Loterij

Bericht van de voorzitter van de Raad van Toezicht

Vroeger hoorde je regelmatig: 'De krant is een meneer!' Waarmee bedoeld werd dat een krant persoonlijkheid had, eigen DNA, een specifieke cultuur. Die eigenheid hebben de meeste musea óók. We zullen aan het Frans Hals Museum noch aan De Hallen Haarlem een geslacht verbinden, maar ik heb de afgelopen jaren, als ik vroeg of men het Frans Hals kende, zeer vaak gemerkt hoe bekend en geliefd het museum is vanwege de unieke combinatie van gebouw en 'Haarlemse' collectie. En De Hallen Haarlem heeft een eigen vriendenschaar vanwege de 'visionaire programmering', maar lijkt – op het eerste gezicht – in het geheel niet op het Frans Hals.

Twee totaal verschillende musea dus, maar beide beheerd door dezelfde Stichting Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem. Aan de Raad van Toezicht is alweer een paar jaar geleden door de Directie het voorstel voorgelegd om deze twee museale persoonlijkheden een – óók voor de buitenwereld kenbare – LAT-relatie (*living apart together*) aan te laten gaan. 'Maar ze zijn toch totaal verschillend?' 'Ze hebben een ander publiek!', waren veelgehoorde opmerkingen. En: 'Frans Hals is een wereldmerk; dat moet blijven!' Zo waren er nog véél meer vragen en bedenkingen die door de Raad van Toezicht in 2016 met de Directie uitvoerig besproken werden alvorens toestemming werd verleend voor de 'verloving'.

Bij deze discussies gold als doorslaggevend argument dat onze naamgever Frans Hals, in zijn tijd, méér dan hedendaags was. Dat werd bijvoorbeeld door een aantal grote impressionisten (Monet, Whistler, Sargent) zo ervaren. Ze kwamen op bedevaart naar Haarlem om de doeken van Hals te bewonderen. Ook Van Gogh voelde zich in hoge mate schatplichtig aan Frans Hals.

Bron van verbazing bij de 'beoordeling' van veel succesvolle huwelijken is hoe verschillend de partners vaak zijn; *les extrêmes se touchent!* Voorwaarde is natuurlijk wel dat partijen elkaar voldoende vrijheid laten en dat het 'eigen' karakter van de geliefden niet wordt aangetast door de nauwere verbintenis. Daarover meer in 2017! Het is de bedoeling dat de Frans Hals-groep van musea, uiteraard in nauw overleg met de Gemeente Haarlem, de toplocaties waarover zij mag beschikken optimaal gaat benutten om de rijke culturele traditie die Haarlem al eeuwenlang kent een nieuwe impuls te geven. In de Cultuurmonitor 2015 van de Gemeente Haarlem staat veel behartenswaardigs te lezen over het belang van culturele instellingen voor de leefbaarheid en het woongenot van een stad. Ik citeer uit deze nota:

> *'Haarlemmers waarderen het cultuuraanbod in hun stad met een 8,0 als goed. Dat is een hoger cijfer dan in voorgaande jaren toen het cijfer zich rond de 7,4 bewoog.'* En: *'In de jaarlijkse Atlas voor Gemeenten 2016 neemt Haarlem met zijn cultureel aanbod de 3e plaats in op de ranglijst van de 50 grootste gemeenten. Cultuur draagt sterk bij aan de 4e plaats van Haarlem op de Woonaantrekkelijkheidsindex.'*

Het is de verwachting dat 'het huwelijk' tussen Frans Hals Museum en De Hallen Haarlem én de *revamping* van de gebouwen aan de Grote Markt en het Groot Heiligland hun positieve uitwerking op het culturele klimaat in Haarlem niet zullen missen.

Naast het bespreken van de huwelijksvoorwaarden ging de gewone bedrijfsvoering van de twee musea óók gewoon door. De beoordeling daarvan door de Raad van Toezicht, vond niet alleen plaats in een aantal bilaterale contacten met de Directie maar (meer formeel) ook in vijf plenaire vergaderingen. Een belangrijk en steeds terugkerend agendapunt is het verslag van de Auditcommissie. Het hoge ambitieniveau van de Directie moet immers passen binnen de niet overmatige budgettaire ruimte.

Daarnaast wil de Raad van Toezicht graag dat in iedere vergadering een medewerker een presentatie geeft over zijn of haar werk of een speciaal project. Zo werd er in 2016 onder andere aandacht besteed aan wat er zoal gedaan moet worden voordat de deuren voor het publiek open gaan. Dat heeft geen weet van de onderhandelingen over – en de executie van – verzekeringen, beveiliging, transport, catalogi en de beoordeling van de staat van de schilderijen voor vertrek en na aankomst. En niet te vergeten, het ophangen, de belichting, de toelichtingen en nog veel meer! De bezoekers stromen binnen en hoeven alleen maar te genieten van het getoonde.

In 2016 verwelkomde de Raad van Toezicht Wietze Reehoorn, Mireille Kok en Bartout Gieben die zich konden warmlopen om het bestuurlijke stokje over te nemen van respectievelijk Jan Maarten de Jong, Linda Hovius en Marieke Bax, die per 12 april 2017 aftreden. Dat het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem hen veel dank verschuldigd is, is inmiddels in kleine kring duidelijk gemaakt.

Het is in deze tijd, waarin nog steeds op het museum wordt bezuinigd, niet eenvoudig het museum optimaal te laten presteren. Als dat toch lukt is dat in de eerste plaats te danken aan onze hoofdsponsor, de Gemeente Haarlem, daarnaast aan tal van goede doelen stichtingen en fondsen, onze Vrienden, de Beminnaers en *last but not least* aan degenen binnen het museum die, alsof het geen moeite kost, zorgen dat al dat moois en waardevols bekeken en beleefd kan worden.

Frans Corpeleijn
voorzitter

Reiskoorts – bij Nederlandse kunstenaars sinds 1850

Hollandse meesters uit Boedapest
Topstukken uit het Szépmüvészeti Múzeum

Bericht van de Directie

Musea zijn er in alle vormen, kleuren, formaten en van alle leeftijden. Teylers Museum in ons Haarlem staat te boek als de Metusalem van het Nederlandse museumlandschap. Museum Voorlinden in Wassenaar is nog net geen jaar oud en bevindt zich dus in de actieve peutertijd. Het LAM in het nabijgelegen Lisse verkeert nog in de embryonale fase. In dat licht is het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem met zijn 104 lentes een krasse bejaarde: ondanks de vergevorderde leeftijd uitermate dynamisch, actief en niet bevreesd voor verandering.

In 2016 was het museum voor en achter de schermen vervuld van koortsige activiteit. De Raad van Advies mocht zich verheugen op verbreding en verdieping, tot de Raad van Toezicht traden nieuwe leden toe en de Roemers – de 'jongerenpartij' van de Vrienden – kenden een significante uitbreiding. Die mobiliteit strekte zich ook uit tot het vaste personeelsteam: zo zocht conservator hedendaagse kunst Xander Karskens nieuwe horizonten op als artistiek directeur bij het Cobra Museum.

Die 'beweeglijkheid' en 'reiskoorts' was ook een van de leidraden in de inhoudelijke programmering. Meer dan zestig schitterende Hollandse meesters, die ruim driehonderd jaar geleden hun Haarlems geboortegrond verlaten hadden, waren tijdelijk op vakantie in het thuisland. Een heuse prinses de Bourbon de Parme reisde vanuit haar woonplaats Rome naar Haarlem om de tentoonstelling te openen. Kunstenaars Than Hussein Clark en Gavin Wade zorgden voor het spreekwoordelijke 'opschudden' van de collectieopstelling oude kunst met sculpturen, displaystructuren, performances en theatrale voorstellingen. Eenzelfde 'vriendelijke aardbeving' veroorzaakten gastconservator Melanie Bühler en kunstenaars Markus Selg en Maria Barnas met hun gebruik van de verzameling in hun tentoonstellingen in De Hallen Haarlem. Curator Nina Folkersma en Johan Idema lieten in samenwerking met het museum en de Stadsschouwburg zien wat het kan betekenen als een museale collectie een hoofdrol krijgt in een theatrale productie op de planken. De zomertentoonstelling in De Hallen Haarlem liet zien hoe reizen – in de fysieke wereld en in de verbeelding – al sinds de 19e eeuw een niet aflatende inspiratiebron is voor kunstenaars. Baanbrekende solotentoonstellingen van Meiro Koizumi, Cécile B. Evans en Philippe Van Snick bezorgden menigeen kippenvel met ongebruikelijke verbindingen tussen oude culturen en hedendaagse technologie. Er werd gedaan maar ook gedacht over het 'transhistorische' met onder meer een workshop voor museumprofessionals die zich toespitsen op het leggen van verbanden tussen oude en nieuwe kunst en een lezing van museumgigant Jean-Hubert Martin in de Oude Kerk van Amsterdam.

De collectie werd niet alleen opgeschud maar ook vernieuwd en aangevuld. Met het afronden van de restauratie van de *Regenten van het Sint Elisabeths Gasthuis* van Frans Hals gaf de afdeling Restauratie dit magnifieke stuk een stralend nieuwe verschijningsvorm. Tevens gaf het museum met het NWO-onderzoek van conservator Anna Tummers en het haalbaarheidsonderzoek naar het kenniscentrum Frans Hals concreet vorm aan de intentie om het onderzoek naar het werk van 'patriarch' Hals prominent naar de voorgrond te halen. Het museum is tevens trots en dankbaar dat zij ook in 2016 de Gemeente Haarlem opnieuw kon verrijken met permanente aanvullingen op de vaste collectie. Zo verwierven wij onder meer een kleine maar exquise Jan Nagel. Met steun van de Vrienden waren wij in staat een uitermate elegant portretbeeld van 'patriarch' Frans Hals aan te schaffen. Tenslotte breidden wij de collectie uit met een groot aantal nieuwe werken van prominente en internationaal opererende hedendaagse kunstenaars. Deze werden niet alleen aangekocht, maar ook ge-coproduceerd door het museum. Dit betekent dat het museum voor de realisatie van het werk een financiële toezegging doet zodat de kunstenaar in staat is om vaak zeer ambitieuze (film)werken te realiseren, van droom tot daad. Het museum zet zich op die manier niet alleen in om de bezoeker een scala aan gelaagde ervaringen te offreren maar profileert zich eveneens als een huis dat kunstenaars mogelijkheden biedt om ongekende gebieden te verkennen.

Het museum eert met dit soort projecten de geest van voorvader Frans Hals. Omdat hij zijn thuisstad Haarlem slechts zelden verliet was hij ogenschijnlijk een 'huismus'; *in* en *door* zijn werk verlegde hij echter vele artistieke grenzen. Die mentaliteit doordesemde in 2016 al onze activiteiten en zal dat ook in 2017 blijven doen!

Ann Demeester *directeur*
Denise de Boer *adjunct directeur*

Tentoonstellingen

Philippe Van Snick

Jan van Scorel – Een hemelse ontdekking
14 november 2015 t/m 13 maart 2016
Het Frans Hals Museum besteedde speciale aandacht aan de periode dat Jan van Scorel (1495-1562) in Haarlem werkte. Schilder en geestelijke Jan van Scorel introduceerde de Italiaanse Renaissance in Nederland. Een van de belangrijkste werken uit zijn Haarlemse periode is *De doop van Christus*. Recent werd dit fascinerende werk in het museum aan restauratie onderworpen waarbij onbekende gegevens aan het licht kwamen over de ontstaansgeschiedenis, over Van Scorels schilderwijze en over de bovenste plank van het paneel: ontdekken we daar onder de verflagen de contouren van God de Vader?

Ik zie, ik zie… een tentoonstelling over kijken
14 november 2015 t/m 13 maart 2016
In deze tentoonstelling zoomde het Frans Hals Museum in op het detail, het voor het oog schijnbaar verborgene, ja zelfs het onzichtbare! Het museum herbergt een schat aan kleine zaken die veelal over het hoofd worden gezien maar die aandacht verdienen. Net als bij het spelletje *Ik zie, ik zie… wat jij niet ziet* werden bezoekers uitgedaagd die visuele geheimpjes te ontdekken door de ogen van anderen. Onder andere kunstrecensente Wieteke van Zeil, romanschrijfster Niña Weijers en de restauratoren van het museum stimuleerden de bezoeker op een andere manier te kijken en vertelden daartoe prachtige verhalen.

Philippe Van Snick
Solotentoonstelling
16 januari t/m 16 mei 2016
Het werk van de Belgische kunstenaar Philippe Van Snick (1946) volgt een conceptuele logica die strikt en systematisch is. Hij staat bekend als schilder in een (post)minimalistische traditie, maar produceert tegelijkertijd hoogst zintuiglijke en poëtische kunst. In deze tentoonstelling in De Hallen Haarlem stond vooral Van Snicks schilderkunst in relatie tot de ruimte centraal.

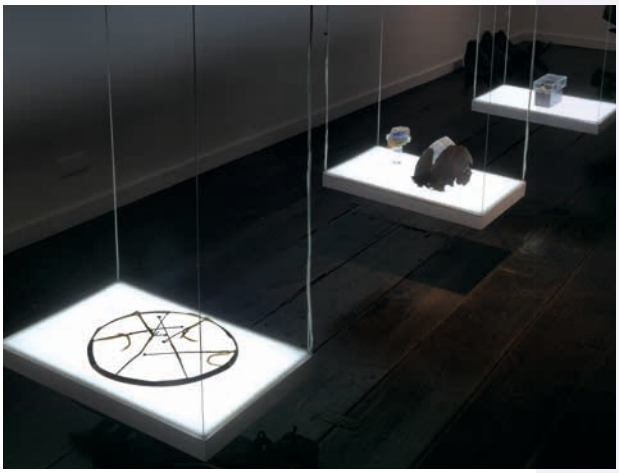

Inflected Objects #2 Circulation

Inflected Objects #2 Circulation

Groepstentoonstelling door gastcurator Melanie Bühler

16 januari t/m 16 mei 2016

De Hallen Haarlem heeft de afgelopen jaren de relatie tussen kunst en 'het digitale' onder de loep gelegd. In deze tentoonstelling werd dit gebied verder onderzocht waarbij werk uit de museumcollectie in verband werd gebracht met dat van vier hedendaagse kunstenaars (Martijn Hendriks, Katja Novitskova, Vanessa Safavi en Dan Walwin). Daarbij stond de invloed van circulatie en distributie op de toekenning van waarde aan (kunst) objecten centraal.

Rhubarb Rhubarb – Douwe Jan Bakker en Maria Barnas

16 januari t/m 16 mei 2016

In het Collectiekabinet van De Hallen Haarlem werden nieuwe sculpturen van dichter/kunstenaar Maria Barnas (1973) gepresenteerd in dialoog met werk van Douwe Jan Bakker (Haarlem, 1943-1997) uit de museumcollectie. Barnas en Bakker ontmoetten elkaar in een dwarse, speelse manier van werken. Bij beiden speelt taal een cruciale rol in het ontwikkelen van objecten: ze hebben allebei interesse in het (on)vermogen van taal om onze gevoelens uit te drukken. Bestaat taal uit beeld? Wat is de vorm van een klank? Kun je deze vorm uitspreken?

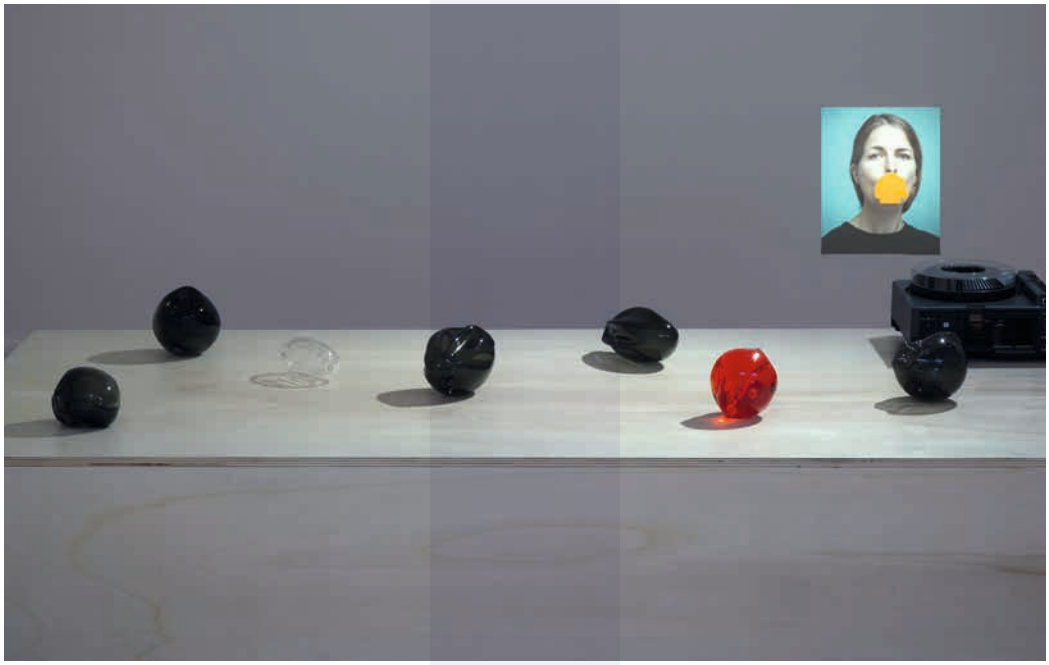

Rhubarb Rhubarb

Bloemen – van verre
19 maart t/m 12 juni 2016
In het voorjaar is het Frans Hals Museum traditiegetrouw in de ban van bloemen, waarbij het gebouw wordt opgesierd met prachtige boeketten in bijzondere (tulpen)vazen. Een kleine expositie met diverse prenten liet zien dat in de Gouden Eeuw schilders al ver over de grenzen trokken om exotische bloemen vast te leggen. Studenten van de Gerrit Rietveld Academie ontwierpen dit jaar speciaal voor het museum enkele nieuwe vazen.

Bloemen – van verre

Nieuw & Oud: Than Hussein Clark
19 maart t/m 12 juni 2016
In het voorjaar presenteerde Than Hussein Clark (1981) een nieuwe serie sculpturen – *tête-à-têtes* genaamd – die hij speciaal ontwikkelde voor het Frans Hals Museum. De sculpturen functioneerden als zitmeubel en kijkobject voor het museum en de collectie. Clark nodigde de bezoeker uit om in de sculptuur plaats te nemen en een intieme conversatie aan te gaan met het door hem gekozen object of schilderij. Elke zondag waren er door Clark geschreven theatrale performances te zien, op en rondom de *tête-à-têtes*.

Reiskoorts – bij Nederlandse kunstenaars sinds 1850
28 mei t/m 11 september 2016
In deze tentoonstelling reisde de bezoeker met Jan Sluijters naar Frankrijk, met Leo Gestel naar Spanje, met Isaac Israels naar Indonesië, met Adriaan Lubbers naar Amerika en met Louis Apol naar de Noordpool. Tientallen met reiskoorts behepte kunstenaars passeerden zo de revue in deze zomertentoonstelling in De Hallen Haarlem, met aandacht voor schilderkunst, reisschetsboeken, ruimtelijk werk, maar ook fotografie, installatie en video. In het Frans Hals Museum waren tegelijkertijd schilderijen uit de 17e eeuw te zien die hetzelfde thema aansneden.

Than Hussein Clark

Bovenkamer: Marcel Ruijters – Van Hot naar Her
28 mei 2016 t/m mei 2017
Naar aanleiding van de Stripdagen Haarlem heeft tekenaar Marcel Ruijters (1966), bekend van de stripbiografie *Jheronimus*, de 'Bovenkamer' van De Hallen Haarlem ingericht. In de nok van het gebouw aan de Grote Markt maakt een gastcurator (een schrijver, een striptekenaar) jaarlijks een visueel verhaal op basis van de museale collecties. In 2016 was Marcel Ruijters de gastverteller van dienst. Hij zegt over het thema 'Reizen': 'Als stripauteur heb ik geleerd dat het vertellen van een verhaal zelden buiten verplaatsingen kan: je stuurt de held(en) op pad en daaruit volgen belevenissen.'

Nieuw & Oud: Gavin Wade – Z is for Zoo
27 augustus t/m 11 december 2016
Kunstenaar/curator Gavin Wade (1971) realiseerde in het kader van *Nieuw & Oud* een interventie in de vaste collectie-opstelling van het Frans Hals Museum. Wades werk combineert, verbindt en fictionaliseert geschiedenis en tentoonstellingsmethodes. Een kunstwerk bestaat volgens Wade alleen als het wordt tentoongesteld. *Hoe* je exposeert, is volgens hem net zo belangrijk als *wat* je exposeert. Deze opvattingen vormden het uitgangspunt voor Wades interventie in het Frans Hals Museum. Hij creëerde sculpturen die functioneren als *display units*, systemen waarop werken uit de verzameling oude, moderne en hedendaagse kunst van het museum werden getoond als in een tijdelijke zoölogische tuin.

Gavin Wade

Cécile B. Evans – *What the Heart Wants*

Cécile B. Evans – What the Heart Wants
Solotentoonstelling
24 september 2016 t/m 8 januari 2017
Een tentoonstelling met nieuw en eerder werk van de Belgisch-Amerikaanse kunstenaar Cécile B. Evans (1983). Zij legt in haar video's en installaties nieuwe verbindingen tussen het menselijke en het digitale/virtuele. In haar nieuwe video-installatie *What the Heart Wants* presenteerde Evans een toekomstscenario over een almachtig systeem met menselijke trekken, waarin de impact van technologie op de samenleving en op onze gevoelens centraal staat. De film beleefde in Haarlem zijn Nederlandse première nadat deze tijdens de Berlin Biennale jubelend was ontvangen.

Meiro Koizumi – Today My Empire Sings
Solotentoonstelling
24 september 2016 t/m 8 januari 2017
De Japanse kunstenaar Meiro Koizumi (1976) is een van de meest onderscheidende Japanse stemmen in de hedendaagse kunst. Hij maakt meeslepende video's en installaties over de grenzen van opoffering en zelfbeheersing binnen asymmetrische machtsrelaties, zoals die tussen de nationale soeverein en het ondergeschikte individu. De moderne Japanse geschiedenis en het personage van de cynische outsider spelen in zijn werk een terugkerende rol. Koizumi's vaak provocerende interventies in de situaties die hij met zijn acteurs creëert, stellen de kijker voor ethische dilemma's en laten zijn werk laveren tussen tragedie en komedie. In zijn meest recente, controversiële werken rondom de complexe symbolische figuur van de Japanse keizer stelde de kunstenaar vragen over symboolpolitiek, zelfcensuur en de vrijheid van meningsuiting.

Meiro Koizumi

Paper Matters

Hollandse meesters uit Boedapest

Paper Matters. An Attempt at a Critique of Institutional Critique
Collectietentoonstelling door gastcurator Sergey Fofanov
24 september 2016 t/m 8 januari 2017

Gastcurator Sergey Fofanov (1984) bestudeerde een onderbelicht deel van de collectie van het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem, met name grafisch werk. In het Collectiekabinet bracht hij werk in oplage van grote namen als Picasso, Braque, Escher, Modigliani, Moore, Delacroix en Daumier samen met de video *May I Help You?* (1991) van Andrea Fraser, boegbeeld van de institutionele kritiek. Op deze manier daagde hij de bezoeker uit om na te denken over de 'echte' waarde van deze werken. Het gaat om Grote Namen die tegelijkertijd vreemde eenden in de bijt zijn in deze verzameling. Wat maakt ze waardevol?

Hollandse meesters uit Boedapest. Topstukken uit het Szépművészeti Múzeum
12 november 2016 t/m 5 maart 2017

Het Frans Hals Museum toonde een groot aantal 17e-eeuwse Hollandse meesters uit een van de mooiste collecties ter wereld, die van het Szépművészeti Múzeum in Boedapest. Haarlemse kunstenaars werden in de tentoonstelling gecontrasteerd met bekende Hollandse en Vlaamse schilders, zoals Hendrick Avercamp, Jan Lievens en Anthonie van Dyck. Ter gelegenheid van het 350e sterfjaar van Frans Hals werden twee prachtige portretten van zijn hand uit Boedapest herenigd met zijn schilderijen in het Frans Hals Museum. Daarnaast toonde de tentoonstelling enkele Haarlemmers, die niet vertegenwoordigd zijn in de collectie van het Frans Hals Museum, zoals Willem Buytewech en Dirck Bleker. Naast circa 55 schilderijen waren ook circa 25 tekeningen te zien van wereldberoemde kunstenaars als Karel van Mander, Frans Post en Rembrandt van Rijn.

De Grote Kunstshow – speciale kersteditie
18 december 2016

Uniek was dit jaar *De Grote Kunstshow*. Op 18 december stonden negen kunstwerken uit de collectie van het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem op het podium van Stadsschouwburg Haarlem, met het publiek eromheen. In deze speciale kersteditie van *De Grote Kunstshow* ging het over licht en vrede, eten en consumeren, saamhorigheid of juist de eenzaamheid van Kerst. De Grote Kunstshow is een initiatief van cultuuradviseur Johan Idema, in samenwerking met curator Nina Folkersma en de Stadsschouwburg Amsterdam. De Grote Kunstshow in Haarlem werd mede mogelijk gemaakt door het Mondriaan Fonds en VSBfonds.

Collecties

Jan Nagel – *Dode man in het graf van Elisa*

Aankopen

Oude kunst
- Jan Nagel, *Dode man in het graf van Elisa*, 1596

Moderne kunst
- Jean-Joseph Marie Carriès, *Borstbeeld Frans Hals*, ca. 1885

Hedendaagse kunst
Audiovisueel/Multimedia
- Constant Dullaart, *Jennifer in Paradise*, 2013. Courtesy Carrol/Fletcher Gallery
- Cécile B. Evans, *What the heart wants*, 2016. Courtesy Barbara Seiler Galerie
- Cécile B. Evans, *Handy if you're learning to fly V*, 2016. Courtesy Barbara Seiler Galerie
- Meiro Koizumi, *Rite for a Dream (Today my empire sings)*, 2016. Courtesy Annet Gelink Galerie

Diversen
- Renzo Martens, *A Gentrification Program*, 2016. Gezamenlijke aankoop met Stedelijk Museum (Amsterdam) en Van Abbemuseum (Eindhoven)

Mixed Media
- Gavin Wade, *Z-type Display Unit*, 2015. Courtesy Division of Labour
- Gavin Wade, *T-type Display Unit*, 2015. Courtesy Division of Labour
- Gavin Wade, *Z-type Drawing*, 2015. Courtesy Division of Labour
- Gavin Wade, *T-type Drawing*, 2015. Courtesy Division of Labour

Schenkingen

Archief
- Frans Hals Archief van professor Seymour Slive (1920-2014). Courtesy The Slive Family Trust

Hedendaagse Kunst
- Koos Breukel, *Portret van Frido Troost,* 1990. Particuliere schenking

Bruiklenen

Langdurige bruiklenen inkomend
- Pieter Claesz., *Monochroom banket met roemer, tazza en citroen*, 1633. Particuliere bruikleengever
- Hendrik Davidtsz., Gegranuleerde beker met drie medaillons, 1657. Langdurig bruikleen van de regenten van de Stichting Vrouwe- en Antonie Gasthuys

Kortdurende inkomende bruiklenen t.b.v. tentoonstellingen
- Philippe Van Snick: 19
- Rhubarb Rhubarb – Douwe Jan Bakker en Maria Barnas: 3
- Bloemen – van verre: 15
- 'Nieuw&Oud'; Than Hussein Clark: 3
- Reiskoorts: 162 (DHH) + 18 (FHM)
- 'Nieuw&Oud': Gavin Wade – Z is for Zoo: 2
- Cécile B. Evans – What the Heart Wants: 2
- Meiro Koizumi – Today My Empire Sings: 6
- Hollandse meesters uit Boedapest: 84
- De Grote Kunstshow – speciale kersteditie: 2

Kortdurende uitgaande bruiklenen t.b.v. tentoonstellingen
Oude kunst
- schilderijen: 5
- overige objecten: 1

Moderne kunst
- schilderijen: 19
- werk op papier: 6
- overige objecten: 11

Restauraties

Afgeronde behandelingen
- Isaac Israels, *Lido Venetië*
- Jan Nagel, *Rust op de vlucht naar Egypte*

Gestarte behandelingen
- Frans Hals, *Regentessen van het Oudemannenhuis*
- Maarten van Heemskerck, *Gezicht op Rome met de barmhartige Samaritaan*

Behandelingen t.b.v. conservatie of presentatie
- Armando, *Zonder titel*
- Armando, *Fahne II*
- Pieter Barbiers, *Brooduitdeling door burgemeester Van der Mathe in het Zijlklooster te Haarlem*
- Else Berg, *Stilleven*
- Jan de Bray, *Regentessen van het Leproos-, Pest- en Dolhuis*
- Cornelis Jacobsz. Delff, *Stilleven*
- Ferdinand George Erfmann, *Bordeel*
- Ferdinand George Erfmann, *Twee vrouwen*
- Cesar van Everdingen, *Wijnoogst*
- Henri Le Fauconnier, *De Boom*
- Isaac Israels, *Javaanse Prins*
- Isaac Israels, *Portret van de Javaanse prins, Mangkoenegara: Pangéran Adipati Ario Praboe Mangkoenegara VII*
- Jan Toorop, *Laag water, kanaal te Veere*
- Piet Wiegman, *Stilleven met een kruisbeeldje*

Registraties en inventarisaties

- Verhuizing, inrichting en registratie standplaatsen van 822 objecten uit de collectie Stichting Kees Verwey in externe depotruimte bij Firma Baars.

Publieksactiviteiten en Publicaties

Publieksactiviteiten

Naast tentoonstellingen en educatieve programma's organiseert het museum jaarlijks een groot aantal losse publieksactiviteiten om verdieping te bieden of juist om kennis te maken met het museum.

- Dit jaar werden in beide locaties tal van activiteiten georganiseerd voor jaarlijks terugkerende evenementen als de Museumweek, de Open Monumentendagen en het Haarlem Cultuur Festival.
- Op 26 januari vond in het Frans Hals Museum een exclusieve Vriendenontvangst plaats met verhalen op zaal bij de tentoonstelling *Ik zie, ik zie…*, de restauratie van *De doop van Christus* van Jan van Scorel en *Poppenhuis in de spotlights*.
- Volkskrantredacteur Wieteke van Zeil verzorgde speciale rondleidingen voor Volkskrantlezers op 13 januari en 10 februari langs haar bijdragen aan *Ik zie, ik zie…*
- Valentijnsdag kreeg aandacht met een romantische rondleiding in het Frans Hals Museum; De Hallen Haarlem was gratis toegankelijk.
- Op vrijdag 18 maart startte de Haarlemse Lente met de presentatie van de nieuwe TOON in De Hallen Haarlem en op zaterdagochtend een *artist talk* van Philippe Van Snick met ontbijt. In het Frans Hals Museum vond de opening plaats van Nieuw & Oud: Than Hussein Clark met de eerste performance bij zijn *tête-à-têtes*.
- Tijdens de traditionele bloemenpresentatie werden er dit jaar demonstraties door Paul Wijkmeijer van bloemenatelier Klavertje Vijf gegeven en verzorgde hij op 17 april een bloemschikworkshop.
- Op 19 mei brachten de Beminnaers een bezoek aan De Ateliers in Amsterdam; daar ontmoetten zij directeur Dominic van den Boogerd en enkele jonge kunstenaars.
- In De Hallen Haarlem werden bij elke tentoonstelling extra rondleidingen, *artist talks* en lezingen georganiseerd. Zo kwamen bij *Reiskoorts* meer dan honderd belangstellenden naar de lezing van fotograaf en documentairemaker Ruben Terlou.
- De Uitmarkt (Amsterdam) vond plaats op 27 en 28 augustus en onze bijdrage bestond uit een prachtig ingerichte stand voor de promotie van de tentoonstelling *Hollandse meesters uit Boedapest. Topstukken uit het Szépművészeti Múzeum*.
- Op 1 september startte het museum een nieuw tweejaarlijks evenement: de Frans Hals Lezing. De 350e sterfdag van Frans Hals was de aanleiding voor het organiseren van een sfeervolle avond in de Grote of St. Bavokerk, waar de schilder begraven ligt. Het wetenschappelijke deel van de lezing werd verzorgd door prof. dr. Eric Jan Sluijter. Auteur en kunsthistoricus Gerdien Verschoor nam het fictieve verhaal over Hals en een van zijn werken

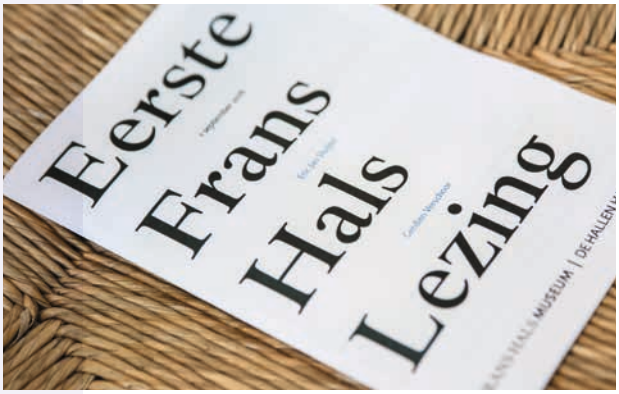

Eerste Frans Hals Lezing

voor haar rekening. Het jonge Frans Hals Kwartet zorgde voor de muzikale omlijsting. Burgemeester Bernt Schneiders onthulde op zijn laatste dag als burgemeester van Haarlem een bronzen borstbeeld van Frans Hals van de Franse kunstenaar Jean-Joseph Carriès.
- Oud-directeur Karel Schampers presenteerde op 16 september in de Renaissancezaal van het Frans Hals Museum zijn boek *De museale snelweg af – België & Noord-Frankrijk*.
- Dit jaar werd er voor het eerst een Beminnaersdiner georganiseerd in het museum. Op 9 november werd ter gelegenheid van de opening van *Hollandse meesters uit Boedapest* in de Schutterszaal van het museum gedineerd tussen de werken van Frans Hals. Daarna werd de tentoonstelling in opbouw bezocht onder leiding van de conservator van de tentoonstelling, Marrigje Rikken.
- Op 11 november opende prinses Viktória de Bourbon de Parme-Cservenyák onder grote belangstelling de tentoonstelling *Hollandse meesters uit Boedapest. Topstukken uit het Szépművészeti Múzeum*.
- De Transhistorical Curating workshop vond plaats op 24 november. Op 25 november organiseerde het museum in samenwerking met de Oude Kerk, Museum Van Loon en Castrum Peregrini een lezing van tentoonstellingsmaker Jean-Hubert Martin over dit thema. Deze activiteit vond plaats in het kader van het Amsterdam Art Weekend.
- Tijdens het Amsterdam Art Weekend vond bij Manifesta in Amsterdam een performance plaats van Meiro Koizumi, in samenwerking met Annet Gelink Gallery.
- Eerste Hulp Bij Kunst – een samenwerking tussen diverse Haarlemse culturele instellingen – stond op 28 november in het teken van hedendaagse kunst. Drie conservatoren gingen met elkaar in gesprek over humor in de kunst en de overeenkomsten en verschillen tussen oude, moderne en hedendaagse kunst. Wieteke van Zeil trad daarbij op als moderator.
- De Vriendensoirée vond dit jaar weer plaats in het Frans Hals Museum en wel op 14 december.

Publicaties

Op 18 maart zag de tweede uitgave van TOON het licht, ons jaarlijks museummagazine dat met een bijdrage van de Vrienden wordt uitgegeven. Het blad biedt zowel een terugblik als een vooruitblik op het tentoonstellingsprogramma en datgene wat zich nog meer in het museum afspeelt. De TOON wordt telkens door een ander aanstormend 'grafisch talent' vormgegeven, onder begeleiding van onze vaste ontwerper Chantal Hendriksen. Dit jaar was de keuze gevallen op vormgeefster Hanna Rullmann. Het magazine is voor € 5,00 verkrijgbaar in het Frans Hals Museum en De Hallen Haarlem, zolang de voorraad strekt.

Bij de zomertentoonstelling verscheen ook dit jaar een uitgebreide catalogus: *Reiskoorts – bij Nederlandse kunstenaars sinds 1850*. De publicatie werd geschreven door conservator Antoon Erftemeijer en Renske Koster, mede-samensteller van de tentoonstelling. De vormgeving was in handen van Mart. Warmerdam; 99 Uitgevers was verantwoordelijk voor de distributie (ISBN 978-90-78670-49-0, € 14,50).

Bij de tentoonstelling *Hollandse meesters uit Boedapest. Topstukken uit het Szépművészeti Múzeum* verscheen een gelijknamige catalogus met tekstuele bijdragen van Marrigje Rikken (tevens redactie), Júlia Tátrai en Ildikó Ember. Het boek werd ontworpen door Bregt Balk en uitgegeven door nai010 uitgevers (ISBN 978-94-6208-323-3, € 19,50).

Bij de tentoonstelling van Philippe Van Snick is een speciale kunstenaarseditie uitgegeven in een oplage van 100.

Publiekszaken

Marketing en PR

Resultaten 2016

137.918 bezoekers totaal Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem
102.326 bezoekers Frans Hals Museum
35.592 bezoekers De Hallen Haarlem
57,5 % bezoekers met Museumkaart
11.612 bezoekers jonger dan 19 jaar (incl. scholen)
20.559 bezoekers uit het buitenland (Frans Hals Museum)

231.498 sessies op website Frans Hals Museum
97.023 sessies op website De Hallen Haarlem
7.714 volgers Facebook Frans Hals Museum
3.607 volgers Facebook De Hallen Haarlem
3.690 volgers Twitter Frans Hals Museum
5.815 volgers Twitter De Hallen Haarlem
3.000 volgers Twitter Ann Demeester
413 volgers Pinterest Frans Hals Museum
1.802 volgers Instagram De Hallen Haarlem
5.620 ontvangers nieuwsbrief De Hallen Haarlem
4.005 ontvangers nieuwsbrief Frans Hals Museum

€ 1.242.590 is de mediawaarde van de gratis publiciteit die in 2016 in de geschreven pers (excl. online) is vergaard.

Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem in de pers

Recensies en algemene artikelen verschenen in de landelijke dagbladen, maar ook in tijdschriften als Metropolis M, De Groene Amsterdammer, Tableau en het Museumtijdschrift. Vrijwel alle landelijke dagbladen en een groot aantal regionale kranten berichtten over *Reiskoorts* in De Hallen Haarlem, waarvan een kleine presentatie ook in het Frans Hals Museum te zien was. De tentoonstelling werd lovend ontvangen door de pers. Datzelfde gold voor de grote tentoonstelling *Hollandse meesters uit Boedapest* in het Frans Hals Museum, die goed werd besproken in de meeste landelijke en veel regionale kranten. De tentoonstellingen hedendaagse kunst van Meiro Koizumi en Cécile B. Evans werden eveneens zeer goed ontvangen door de pers. De educatieve presentatie *Poppenhuis in de spotlights* kwam als een van de eerste in de nieuwe Volkskrantrubriek 'Wat vonden we ervan?'. Het Haarlems Dagblad besteedde aandacht aan vrijwel alle tentoonstellingen. Ook in blogs wordt steeds vaker melding gemaakt van onze tentoonstellingen. De bloemententoonstelling, *Reiskoorts* en *Hollandse meesters* kwamen zo onder de aandacht van een nieuw publiek. De tentoonstelling *Bloemen – van verre* genereerde veel *free publicity* in tijdschriften als Buitenleven, Zin en Plus Magazine. De tentoonstelling *Ik zie, ik zie …* trok door de samenwerking met Volkskrantredactrice Wieteke van Zeil ook ruime aandacht in de pers. Alle royaltybladen en het tv-programma *Blauw Bloed* (EO) besteedden aandacht aan de opening van *Hollandse meesters uit Boedapest* door prinses Viktória de Bourbon de Parme-Cservenyák.

Directeur Ann Demeester was ook vertegenwoordigd in diverse media. Ze was regelmatig te horen op de radio bij programma's als *Nooit meer slapen* (VPRO) en op Radio 4 liet zij haar muzikale voorkeur horen bij *Een goedemorgen met…* (AVROTROS). Op tv zagen we haar in het programma *De Tafel van Taal* (NTR), bij *Van Liempt Live* (RTL Z) en natuurlijk bij de presentaties van haar eigen rubriek in *Opium* (AVROTROS). Conservator Marrigje Rikken verzorgde een minicollege op BNR Nieuwsradio. In het Frans Hals Museum werden onder andere opnamen gemaakt voor de BBC-serie *Great Continental Railway Journeys.*

Acties

In 2016 werd de samenwerking gecontinueerd met de Keukenhof, Haarlem Marketing en de Jopenkerk. Doel van *Tulpomania* is om buitenlandse toeristen (individueel of in groepsverband) te interesseren voor een bezoek aan de Keukenhof in combinatie met een bezoek aan Haarlem. Een van de resultaten was de komst van zo'n 600 buitenlandse bezoekers via excursie-organisator Tours & Tickets uit Amsterdam in de maanden april en mei. Verheugend was ook de start van de samenwerking met Viking River Cruises, een grote Amerikaanse rivercruisemaatschappij die van half maart tot oktober gemiddeld drie keer per week met een groep naar het museum kwam. De samenwerking met het bureau Holland Inc. om meer buitenlandse toeristen aan te trekken is in 2016 voortgezet, evenals de samenwerking met Amsterdam Marketing. Het museum is opgenomen in het programma van de Metropool Amsterdam.

Sinds 2016 is het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem één van de 50 topmusea die gratis te bezoeken is met een BankGiro Loterij VIP-KAART. Met deze loyaltypas laat de BankGiro Loterij haar deelnemers ervaren wat zij mede mogelijk maken. Naast vrije toegang tot 50 topmusea ontvangen deelnemers van de BankGiro Loterij 50% korting op vele andere vormen van cultuur zoals theater, musical, festivals en concerten en maken zij kans op exclusieve evenementen en arrangementen.

Bij *Reiskoorts*, de tentoonstelling in De Hallen Haarlem Zomerserie, werd een fotowedstrijd georganiseerd. Deelnemers werd gevraagd naar hun meest inspirerende reisfoto; de winnende foto's werden in de etalages aan de Grote Markt geëxposeerd. Deze actie werd georganiseerd in samenwerking met het Haarlems Dagblad, dat voor publiciteit zorgde. Een actie met SPOOR was succesvol: op vertoon van de voucher verkreeg men twee entreetickets voor de prijs van één.

Communicatie

Vormgeving

Bregt Balk verzorgde in 2016 voor de laatste keer het ontwerp van de reguliere communicatie-uitingen voor (en in) het Frans Hals Museum. Na tien jaar voor het museum gewerkt te hebben nam ze afscheid met de vormgeving van de catalogus en het campagnebeeld voor de tentoonstelling *Hollandse meesters uit Boedapest*. Chantal Hendriksen was als vanouds verantwoordelijk voor de uitingen van de tentoonstellingen in De Hallen Haarlem en zorgde in 2016 ook weer voor het ontwerp van het campagnebeeld van de zomertentoonstelling *Reiskoorts*. Verder gaf zij vorm aan het jaarprogramma en begeleidde zij Hanna Rullmann, het aanstormend talent dat de tweede editie van het jaarlijkse museummagazine TOON ontwierp.

Film en video

Het aantal film- en video-uitingen nam ook in 2016 weer toe. Zo kwamen er publieksbegeleidingsfilms over Philippe Van Snick, Gavin Wade en *Hollandse meesters uit Boedapest*. Veel tentoonstellingen werden aangeprezen in korte 'teasers' die in het museum maar ook online te zien waren. Het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem verspreidt een deel van de films via ARTtube, het videokanaal voor musea in Nederland en België.

Betaalde publiciteit

Voor De Hallen Haarlem en het Frans Hals Museum werd voor elk tentoonstellingscluster een flyer en A2-poster geproduceerd en verspreid op diverse plekken in Haarlem, in hotels en cafés in Amsterdam en bij 110 bibliotheken in Noord- en Zuid-Holland. De tentoonstellingen *Ik zie, ik zie…*, *Reiskoorts* en *Hollandse meesters uit Boedapest* werden in een outdoor- en indoorcampagne gepromoot in Haarlem en directe omgeving en in de rest van de Randstad. Voor het eerst hebben we daarbij gebruikt gemaakt van een enorme banner (57 x 10 meter) langs de A4, waar dagelijks een kwart miljoen mensen langsrijdt.

Mediabureau BBK/Door Vriendschap Sterker verzorgde in 2016 voor het Frans Hals Museum de advertenties in dag- en weekbladen bij verschillende tentoonstellingen. Zo verschenen paginagrote advertenties van *Hollandse meesters uit Boedapest* in de grote landelijke dagbladen. Voor De Hallen Haarlem verschenen advertenties in onder meer de Volkskrant, NRC Handelsblad, Museumtijdschrift, Glamcult, Metropolis M en Frieze.

Raambeplakking ter promotie van de tentoonstellingen werd in 2016 voortgezet, met raamstickers voor De Hallen Haarlem aan de Grote Marktzijde en de Grote Houtstraat en voor het Frans Hals Museum aan het begin van het Groot Heiligland.

Online

In 2015 heeft het museum een begin gemaakt met online marketing. Door toekenning van een Google Grant kan het museum Google AdWords optimaal inzetten om zo de aanwezigheid en vindbaarheid via Google substantieel te vergroten. Per zomer 2016 is ook voor De Hallen Haarlem Google AdWords ingezet.

In 2016 is de online marketing voor tentoonstellingen uitgebreid. Hiervoor hebben we gebruik gemaakt van de diensten van bureau MediaEngel. De online bannering is in 2016 met succes ook ingezet voor de hedendaagse programmering. Tevens is gestart met adverteren via Instagram.

Met behulp van Google Streetview is het sinds 2016 ook mogelijk om virtueel door het Frans Hals Museum te 'lopen' en de zalen en gangen te bekijken. De groei van volgers op social media blijft voortgaan. Bij De Hallen Haarlem nam vooral het aantal volgers op Instagram toe, gevolgd door Twitter. Op Instagram wordt een wat jongere doelgroep bereikt, van voornamelijk dertigers. Bij het Frans Hals Museum hebben Facebook en Twitter een behoorlijke groei laten zien, waarbij met name vijftigers actief zijn als Facebook-volgers.

Familieactiviteiten

Educatie

Aantallen kinderen en jongeren (onder 19 jaar) die het museum in 2016 bezochten:

Totaal

11.612 Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem
10.274 Frans Hals Museum
1.338 De Hallen Haarlem

Via school

6.291 Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem
5.866 Frans Hals Museum
425 De Hallen Haarlem

Individueel

5.311 Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem
4.398 Frans Hals Museum
913 De Hallen Haarlem

Voorjaarsvakantie

Scholen

Het Frans Hals Museum trekt al decennialang vele scholieren. Welke geboren Haarlemmer is niet met school naar het museum geweest? Een dergelijke reputatie heeft De Hallen Haarlem nog niet. Daarom hebben we dit jaar het educatieve aanbod voor De Hallen Haarlem uitgebreid, met name voor het voortgezet onderwijs. Zo is er altijd een De Hallen *Walk & Talk* beschikbaar. Voor het eerst werd de zomertentoonstelling in De Hallen systematisch onder de aandacht van het basisonderwijs gebracht. Met ingang van het schooljaar 2016-2017 is de zomertentoonstelling voortaan in beide jaarbrochures als vast programma opgenomen.

Via deze brochures, educatienieuwsbrieven en de website weten scholen het Frans Hals Museum te vinden. Bovendien neemt het museum deel aan enkele samenwerkingsverbanden: voor de actuele kunst het Haarlembrede initiatief *Meet Art Now* en voor oude kunst het CultuurMenu Haarlem en het Kunstmenu Haarlemmermeer. Vooral via het Cultuurmenu, beheerd door cultuureducatiecentrum Hart, komen veel klassen op bezoek in het Frans Hals Museum. Het museum biedt via de Stichting Cultureel Erfgoed Haarlem / Erfgoedcoalitie ook nog twee Gouden Eeuw-programma's aan die met acht andere erfgoedinstellingen in Haarlem zijn ontwikkeld: *Wie wat bewaart heeft wat* en *Stappen in de Stad.*

Een bijzonder project dat Hart in het kader van het Cultuurmenu de Haarlemse basisscholen aanbood, gaf 670 leerlingen de gelegenheid het Frans Hals Museum te bezoeken. Het betrof een samenwerking tussen Hart, de Toneelschuur, de toneelgroep Tafel van Vijf en het museum. Tafel van Vijf bracht de voorstelling *De Witt of Oranje* op 28 en 29 november in de Toneelschuur voor groepen 7 en 8. Aanvullend kon onder meer door de tentoonstelling *Hollandse meesters uit Boedapest* de leerlingen in het museum een goed beeld van het dagelijks leven in de Gouden Eeuw geboden worden.

In het kader van dezelfde tentoonstelling heeft het museum een tweede digitale les laten maken over de Gouden Eeuw in Haarlem, bezien door de ogen van twee kinderen uit die tijd. De les werd gerealiseerd door bureau Young Crowds, dat ook de eerste digitale les over Frans Hals heeft geproduceerd. Na het sluiten van de tentoonstelling kan deze les, met enkele aanpassingen, blijven functioneren als introductie op een bezoek aan het Frans Hals Museum.

Poppenhuis in de spotlights

Familieprogramma's

Tot 1 augustus presenteerde het museum *Poppenhuis in de spotlights*, een educatieruimte geïnspireerd op het prachtige poppenhuis van de Amsterdamse koopmansvrouw Sara Rothé, een van de pronkstukken van het museum. Op basis van dit en andere 17e- en 18e-eeuwse poppenhuizen is in de foyer een collage gemaakt van 71 kamers, waarvan een deel in 3D. Deze opstelling bood jong en oud de kans om – met de neus er bovenop – details te ontdekken die vaak verborgen blijven. Een gratis kinderaudiotour met animaties hoorde hierbij. In de krokus- en de meivakantie zijn als extra activiteiten twee wedstrijden gehouden: wie tekent er mee aan het hoogste poppenhuis en wie tekent het mooiste poppenhuiskamertje?
In de herfstvakantie is een gloednieuw verkleedproject gelanceerd: *Zoek jezelf*. Bij dit project kiezen kinderen een kostuum, trekken het aan en gaan dan op zoek naar het schilderij waarop hun personage staat afgebeeld. Hieraan was een fotowedstrijd verbonden: ouders maken een foto van hun kind bij zijn of haar schilderij voor de museumwebsite. Hieruit werd een winnaar gekozen. In de kerstvakantie is dit project met veel succes herhaald.

In De Hallen Haarlem werd voor het eerst een kinderactiviteit ontwikkeld bij de zomertentoonstelling *Reiskoorts:* een speurtocht met opdrachten die samenhingen met het thema 'reizen'.

Rondleiders Hans Schaafsma, Els Hoekstra en Betty van Heurn die decennialang talloze leerlingen en volwassenen met veel enthousiasme hebben rondgeleid, namen dit jaar afscheid.

Publieksbegeleiding

Er is in 2016 veel geïnvesteerd in onze audiotours. Naast de ontwikkeling van nieuwe tours voor tentoonstellingen, ontwikkelden we Franstalige en Duitstalige tours over de vaste collectie van het Frans Hals Museum. Bij de tentoonstelling *Hollandse meesters uit Boedapest* hebben we succesvol geëxperimenteerd met een 'self-service-unit' voor de uitgifte van audiotourapparaten. Op deze manier waren we in staat de service gratis aan te kunnen bieden.

Onze audiotours zijn ook gratis te beluisteren via de app izi.TRAVEL, een platform dat wereldwijd gratis stadswandelingen en museumtours aanbiedt. De app van izi.TRAVEL was de welkome vervanger van onze eigen apps waarmee we zijn gestopt toen onze appbouwer en -beheerder LayerGloss failliet ging.

Fondsenwerving en relatiebeheer

Aanvullend op de (exploitatie)subsidie die de Gemeente Haarlem jaarlijks aan het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem verstrekt, werft het museum bij donateurs, fondsen en stichtingen, en bedrijven aanvullende gelden die onontbeerlijk zijn om het tentoonstellings- en activiteitenprogramma te kunnen realiseren. Alleen zo kan het museum de collectie uitbreiden, restaureren en presenteren en speciale (educatieve) programma's en (tentoonstellings)projecten organiseren.

Beminnaers

Beminnaers verbinden zich voor een minimale periode van vijf jaar aan het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem. Als kunstliefhebbers dragen Beminnaers het museum een warm hart toe; met hun financiële bijdrage ondersteunen ze de totstandkoming van internationaal spraakmakende tentoonstellingen. Dankzij hun betrokkenheid is dit jaar de tentoonstelling *Hollandse meesters uit Boedapest* mede mogelijk gemaakt. Dit was de eerste ondersteuning sinds de oprichting van de Beminnaers in 2014.

De steun van Beminnaers is van grote waarde voor het museum. Als blijk van dank is er – dit jaar voor het eerst – een Beminnaersdiner georganiseerd in de Schutterszaal van het museum. Ter gelegenheid van de opening van *Hollandse meesters uit Boedapest* is er gedineerd tussen de schuttersstukken van Frans Hals en werd de tentoonstelling in opbouw bezocht onder leiding van conservator Marrigje Rikken en haar Hongaarse collega Júlia Tátrai. In het voorjaar werden de Beminnaers ontvangen bij De Ateliers in Amsterdam. Onder leiding van directeur Dominic van den Boogerd werden ateliers bezocht en kunstenaars ontmoet.

Schenkingen en legaten

Het museum ontving in 2016 tal van financiële donaties en nalatenschappen, waarvoor het museum de schenkers en erflaters zeer erkentelijk is. In herinnering aan de Amerikaanse kunsthistoricus Seymour Slive, die zijn omvangrijke Frans Hals archief naliet aan het museum, danken wij in het bijzonder The Slive Family Trust. Voor de legaten en schenkingen van particulieren en instellingen die anoniem wensten te blijven, spreken we eveneens onze dank uit.

Fondsen

Het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem is partner van de BankGiro Loterij. Dankzij de deelnemers van de oudste goede doelen loterij van Nederland ontving het museum ook dit jaar € 200.000,- uit de reguliere opbrengst. Het museum ontving daarnaast maar liefst € 15.191,- via deelnemers die specifiek voor het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem meespelen. Mede dankzij de bijdrage van de BankGiro Loterij is de omvangrijke restauratie van de drie regentenportretten van Frans Hals bekostigd.

Het werven van donaties van publieke, particuliere en vermogensfondsen is in 2016 succesvol gecontinueerd. Daarbij dankt het museum in het bijzonder de dr. M.J. van Toorn & L. Scholten Stichting, Mondriaan Fonds, Vereniging van Vrienden van het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem, VSBfonds, Fonds 21, Ammodo, Outset Netherlands, Prins Bernhard Cultuurfonds, Slive Family Trust, Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek, Vlaamse Overheid, het Europese Horizon 2020 Programme, en stichtingen en fondsen die anoniem wensen te blijven voor hun cruciale steun aan tentoonstellingen, aankopen, educatieprogramma's, restauraties, en innovatieve projecten.

Op initiatief van de Stichting Gereformeerd of Burgerweeshuis heeft het directieteam tijdens een diner in de Renaissancezaal van het Frans Hals Museum uitgebreid kennisgemaakt met een aantal Haarlemse genootschappen en stichtingen. Deze mooie gelegenheid heeft ervoor gezorgd dat de goede en vaak eeuwenoude band tussen deze oude Haarlemse instituten en het museum is versterkt.

Bedrijven

Het afgelopen jaar is voorzichtig begonnen met het aangaan van duurzame samenwerkingsverbanden met bedrijven. Zo is de herinrichting van de Schutterszaal mogelijk gemaakt dankzij de bijdrage en expertise van De Mooiste Muren en met verf van Little Greene.

Dankzij ABN AMRO MeesPierson heeft het museum sinds eind 2016 de beschikking over een (contactloze) betaalterminal om in het museum donaties te kunnen ontvangen. Deze vorm van *crowdfunding* komt direct ten goede aan de restauratie van schilderijen uit de museumcollectie.

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft namens de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap een indemniteitsgarantie toegekend voor de tentoonstelling *Hollandse meesters uit Boedapest*. Naar aanleiding van deze indemniteitsregelingen heeft Aon Artscope een premiereductie voor de verzekering geboden.

Relatiebeheer

Achter de schermen is hard gewerkt aan het professionaliseren van het relatiebeheer. In 2016 is een nieuw CRM-systeem in gebruik genomen: PerfectView. De administratie van contacten en relaties is hierdoor samengebracht in één systeem waardoor relaties beter en persoonlijker beheerd kunnen worden.

Heringerichte Schutterszaal

Personeel en Organisatie

Organogram

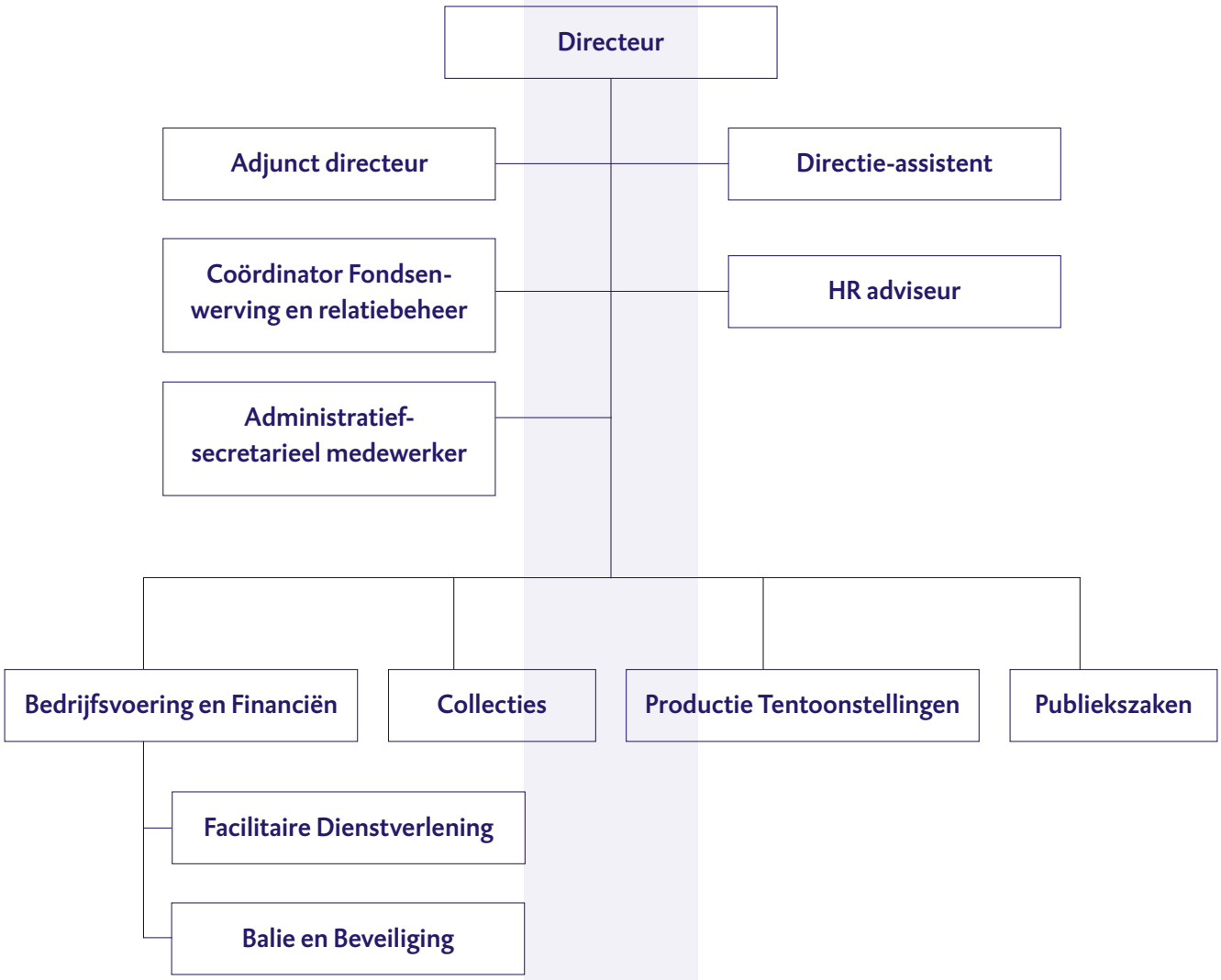

Bezetting

Directie
Ann Demeester – *directeur*
Denise de Boer – *adjunct directeur*

Secretariaat
Norma Wijdenes-Ligthart – *directie-assistent*
Judith Harren – *administratief secretarieel medewerker*
Annejet Houck – *administratief secretarieel medewerker [tot 1 november]*

Fondsenwerving en Relatiebeheer
Emma Swaan – *coördinator fondsenwerving en relatiebeheer*

HR
Gwen Nijbroek-Breuer – *HR adviseur*

Afdeling Collecties
Anke van der Laan – *hoofd [tot 1 juli]*
Joke van Haaren – *projectmedewerker collectie*
Karien Beijers – *registrar collectie*
Erik van Rossum – *depotbeheerder*
Liesbeth Abraham – *restaurator*
Jorinde Koenen – *restaurator [tot 1 mei]*
Mireille te Marvelde – *restaurator*
Jessica Roeders – *restaurator*
Monique Brandsen – *medewerker conservering [tot 1 maart]*

Afdeling Productie Tentoonstellingen
Susanna Koenig – *hoofd*
Anna Tummers – *conservator oude kunst*
Marrigje Rikken – *associate conservator oude kunst*
Jasper Hillegers – *assistent conservator oude kunst [vanaf 1 juli]*
Antoon Erftemeijer – *conservator moderne kunst*
Xander Karskens – *conservator hedendaagse kunst [tot 1 december]*
Paulien Stoopman – junior registrar *[vanaf 1 juni]*

Afdeling Publiekszaken
Bas van Donselaar – *hoofd*
Annelieke van Halen – *coördinator marketing, communicatie De Hallen Haarlem*
Monique van Royen – *coördinator marketing, communicatie Frans Hals Museum*
Neeltje Köhler – *coördinator publieksbegeleiding*
Charlotte Wiethoff – *coördinator educatie*

Afdeling Bedrijfsvoering en Financiën
Rob de Nieuwe – *hoofd*
Rita Weijers – *boekhoudkundig medewerker*

Facilitaire Dienstverlening
John Buch – *hoofd*
Cees Visser – *technisch medewerker klimaat en verlichting [tot 1 november]*
Frans van Lieshout – *voorman technische dienst*
Ulric Roldanus – *medewerker technische dienst*

Balie en Beveiliging
Ron van den Broek – *hoofd*
Rien Broertjes – *teamcoördinator*
Sabine Dol – *teamcoördinator*
Laura Alting – *baliemedewerker*
Sandy Bersee – *baliemedewerker*
Anja Brakman – *baliemedewerker*
Louise van Dam – *baliemedewerker*
Piet Hoogland – *beveiligingsmedewerker*
Fred Lagerweij – *beveiligingsmedewerker*
Jaap van Munster – *beveiligingsmedewerker*
Annelies de Nijs – *baliemedewerker*
Gerard Nijssen – *beveiligingsmedewerker | medewerker technische dienst bij tentoonstellingen*
Ellen van Riessen – *beveiligingsmedewerker*

Otto Schilling – *beveiligingsmedewerker*
Joop Schrotenboer – *beveiligingsmedewerker [tot 9 februari]*
Bob Smit – *telefonist*
Ben Suringbroek – *beveiligingsmedewerker*
Monique Wentink – *beveiligingsmedewerker*
Paulien Wijker – *baliemedewerker*

Personeelsvertegenwoordiging
De personeelsvertegenwoordiging bestond uit Xander Karskens [tot 1 september], Annelieke van Halen [vanaf 29 september], Monique van Royen en Annelies de Nijs. Overleg met de Directie vond vier keer plaats.

Gastmedewerkers Restauratieatelier
Jaap Boon
Mireille Engel
Annelies van Loon
Jorinde Koenen
Jantine Maessen-den Brok
Danny Paff
Herman van Putten
Ischa Riemkap
Melgert Spaander
Eric Uffelman

Inhuur en detachering
Patrick Vlegels

Stagiaires
Merve Acikgöz
Elle Bauchant
Quirijn Glerum
Stephanie Langeveld
Chantal Liesveld
Vivian Veldkamp

Vrijwilligers (of werkervaringsplaats)
Laura Eijpe
Rosa Hoogenboom
Annegreet van Kalteren
Renske Koster
Wim Langendorff
Liza Meulenbroek
Bo Snitker

Rondleiders
Willien Korthals Altes (gastvrouw)
Melanie Ciuraj
Evelyn Cnossen
Chantal Cossais
Giulia Franceschini
Maaike Glerum
Peter van Graafeiland

Betty van Heurn
Els Hoekstra
Michiel Kersten
Sara van der Linde
Luitgard Maassen
Emmelie de Mol van Otterloo
Maya Mutlu
Rian Peeperkorn
Martijn Pieters
Renée Roebbers
Hans Schaafsma
Lotte Souwer
Véronique Steijn
Bregtje Viergever
Anette Vorderhake

Personeelszaken

Eind 2016 kende het museum een formatie van 34,91 fte, verdeeld over 44 medewerkers. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van de inzet van medewerkers via Paswerk, uitzendbureau Ervaren Jaren en uitzendbureau 65plus. Er wordt een ruimhartig stagebeleid gevoerd, zodat studenten tijdens hun studie reeds werkervaring op kunnen doen. Sinds 2013 is het museum ook een Erkend Leerbedrijf. In 2016 zag het museum een verhoogde personele mobiliteit door natuurlijk verloop. Een ontslag was hierop een uitzondering en werd noodgedwongen voltrokken door een procedure via de kantonrechter.

Het museum faciliteerde de gedeeltelijke detachering van gemeente-medewerker Patrick Vlegels die hands-on ervaring opdoet in de culturele sector in het kader van het synergieproject van het museum.

In 2016 zorgde het museum voor een uniformisering van alle arbeidscontracten en het stroomlijnen van alle functiebeschrijvingen in een eenduidig format. Er werd gewerkt aan het verder op punt en op schrift stellen van bepaalde bedrijfsprocessen en daarbij horende protocollen als onderdeel van een voortdurende professionaliseringsslag. Teneinde het team te betrekken bij diverse lopende veranderingen wordt sinds 2015 twee keer per jaar een bijeenkomst voor het voltallige personeel georganiseerd (Townhall Meeting).

Het personeelsuitje vond begin september plaats en voerde dit jaar naar Utrecht en omgeving. Er werd onder andere een bezoek gebracht aan Museum Oud Amelisweerd te Bunnik, DOMunder in Utrecht en de dag werd afgerond met een schildersworkshop in Bob Ross stijl.

Bedrijfsvoering

Belangrijkste aandachtspunt voor de bedrijfsvoering is het zo adequaat mogelijk faciliteren van alle aspecten van de museale werking. Dit behelst onder meer het ondersteunen bij op- en afbouw van tentoonstellingen, het beheer van de beide gebouwen en het in brede zin zorgen voor de dagelijkse ontvangst van het publiek.

Op het gebied van de beveiliging zijn er voor de betrokken functionarissen diverse trainingen georganiseerd. Een van de aandachtspunten is het ontwikkelen van de *profiling* van de medewerkers om de beveiliging ook in preventieve zin te verbeteren.

De uitgifte van kasgeld geschiedde tot voor kort nog via een menselijke handeling. In augustus is dit proces geautomatiseerd door het plaatsen van een automaat die dagelijks het kasgeld afgeeft en ook inneemt. Hierdoor

is het aantal kassahandelingen met menselijke tussenkomst verder beperkt en dit komt het dagelijkse beheer van de kassa ten goede.

In 2016 zijn belangrijke stappen gezet in het verder optimaliseren van het klimaatbeheersingssysteem in het Frans Hals Museum. Het algehele klimaat is duidelijk verbeterd en wordt vrijwel dagelijks gemonitord. Het beleid van het museum inzake het klimaat is vastgelegd in een klimaatprotocol op basis waarvan de periodieke gegevens worden getoetst. De resultaten worden maandelijks besproken in een apart hiertoe ingestelde klimaatcommissie. De investeringen werpen duidelijk hun vruchten af.

Bij controle van de verlichting is in de foyer vervuiling door asbest geconstateerd. In overleg met de gemeente is in augustus gestart met het verwijderen van de asbest. Hierbij is van de mogelijkheid gebruik gemaakt om het dak op te hogen en op deze manier van de foyer een betere museale ruimte te maken. Hierbij zijn ook de sterk verouderde toiletten verwijderd en opnieuw ingericht.

Het gebouw Groot Heiligland heeft eind 2015 een green key keuring doorlopen. Dit heeft in januari van dit jaar geresulteerd in het ontvangen van een certificaat met het predikaat zilver. Eind 2016 hebben wij ons aangesloten bij het initiatief "Haarlem plasticvrij". Hiermee zetten wij een verdere stap in het beperken van lasten voor het milieu.

Samenwerkingsverbanden

Ook in 2016 zocht het museum de samenwerking met andere organisaties. Op lokaal niveau continueerde het museum het overleg en de samenwerking met de andere Haarlemse culturele instellingen; met de bibliotheek werd bijvoorbeeld gesproken over gezamenlijke nieuwe initiatieven. Ook reeds ingezette projecten kregen een vervolg, zoals de Haarlemse Lente, Eerste Hulp bij Kunst en het Haarlem Cultuur Festival. Gezamenlijk slaagden de instellingen en Haarlem Marketing er in om het Museumcongres 2017 naar Haarlem te halen.
Met Teylers Museum blijft het museum het succesvolle combiticket uitgeven en zijn besprekingen gestart over verregaande samenwerking voor het najaar van 2018 als beide musea grote, internationaal aansprekende tentoonstellingen presenteren.

Haarlemse Lente

Haarlem Cultuur Festival

Eerste Hulp bij Kunst

De Grote Kunstshow

De Grote Kunstshow – speciale kersteditie is in nauwe samenwerking met de Philharmonie/Stadsschouwburg Haarlem tot stand gekomen. In het kader van de Stripdagen is de Bovenkamer in De Hallen Haarlem ingericht door striptekenaar Marcel Ruijters. Samen met organisatie Begane Grond vertoonden we videopresentaties in een *pop-up* locatie in het stadsdeel Schalkwijk.

In Nederland werd door Anna Tummers, conservator oude kunst, onderzoek uitgevoerd in samenwerking met de Universiteit van Amsterdam en de Technische Universiteit Delft. De studenten van de afdeling Keramiek van de Gerrit Rietveld Academie zorgden voor nieuwe vazen bij onze jaarlijkse bloemententoonstelling. Met de Oude Kerk, Museum Van Loon en Castrum Peregrini kwam de lezing van tentoonstellingsmaker Jean-Hubert Martin over 'transhistorical curating' tot stand tijdens het Amsterdam Art Weekend. In 2016 zette het museum het unieke detacheringssamenwerking met het Mauritshuis verder voort (conservator oude kunst Ariane van Suchtelen draaide in 2015 tijdelijk mee met het team van het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem) waarbij directeur Ann Demeester het Mauritshuis voorzag van advies wat hedendaagse kunst betreft.

Op internationaal niveau werkten we vooral samen met andere culturele instellingen. Met het Szépművészeti Múzeum uit Boedapest is nauw samengewerkt voor de totstandkoming van de tentoonstelling en catalogus *Hollandse meesters uit Boedapest*. De Hallen Haarlem en Grazer Kunstverein (Oostenrijk) organiseerden in 2016 samen twee complementaire solotentoonstellingen rond het werk van Philippe Van Snick. Op 25 februari vond bij M – Museum Leuven de tweede conferentie plaats over 'The transhistorical museum: objects, narratives & temporalities'. De eerste conferentie, eveneens in samenwerking met M – Museum Leuven, vond in 2015 plaats in Haarlem.

Cécile B. Evans' *What the Heart Wants* is gecommissioneerd door de 9e Berlijn Biennale, met steun van de Schering Stiftung. Het is een coproductie van het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem, Kunsthalle Aarhus en Kunsthalle Winterthur. Met steun van Musée d'art moderne de la Ville de Paris; 20th Biennale of Sydney; Barbara Seiler, Zürich; Galerie Emanuel Layr, Wenen; Robert D. Bielecki Foundation; KIASMA Helsinki; FACT Liverpool, Metal en Canvas.

Synergie en beleidsplan

Het museum heeft in 2016 achter de schermen hard gewerkt aan het realiseren van de nieuwe museumvisie, welke directeur Ann Demeester in 2014 presenteerde. Een belangrijk onderdeel van deze nieuwe visie is een herpositionering van het Frans Hals Museum en De Hallen Haarlem als één transhistorisch museum waar kunst uit het heden en verleden samenkomen. Het strategische project wordt intern aangeduid als het 'Synergieproject tussen het Frans Hals Museum en De Hallen Haarlem' en is begin 2016 van start gegaan.

Onderdeel van deze herpositionering is niet alleen een geheel nieuwe, frisse huisstijl en een prikkelende tentoonstellingsprogrammering, maar ook een *make-over* van beide historische museumlocaties. Deze *make-over* is erop gericht om van het museum een (nog meer) gastvrije en huiselijke plek te maken. Eén museum op twee locaties waar de bezoeker op een plezierige, verrassende en inhoudelijke doch toegankelijke manier kennis maakt met een mix aan oude en hedendaagse kunst. Concreet betekent dit dat de publieke ruimtes (entreegebied, winkel en café) zullen worden aangepakt. Ook de routing en zichtbaarheid van beide locaties worden verbeterd.

Voor dit grootschalige project is een projectorganisatie opgezet met meerdere projectteams en een kernteam dat de besluiten neemt en het overzicht behoudt. De adjunct directeur is de 'technisch' projectleider, zij houdt de planning in de gaten en is het eerste aanspreekpunt voor externen. Het museum zal worden bijgestaan door een communicatiebureau en een architectenteam. Via twee gelijktijdige pitch-trajecten zijn in het najaar een communicatie- en een architectenbureau geselecteerd.

Naast het Synergieproject heeft de Directie met het managementteam en de verschillende afdelingen het meerjarenbeleidsplan van het museum opgesteld. Dit proces geschiedde in twee fases; allereerst werd het verouderde beleidsplan geactualiseerd tot het beleidsplan 2016. Dit beleidsplan geeft een beschrijving van de status quo van het museum. Het document staat stil bij de verschillende basisdoelstellingen en -taken van het museum. Het biedt een onderlegger en vertrekpunt voor het focusdocument, dat in de tweede helft van 2016 werd opgesteld. Het focusdocument geeft bondig weer welke doelstellingen en prioriteiten het museum zichzelf stelt voor de periode 2017-2020. De hoofdlijnen binnen deze beleidsperiode zijn de synergie tussen het Frans Hals Museum en De Hallen Haarlem, het inzetten op kennis en innovatie (met als hoofdelement het Kenniscentrum over Frans Hals) en een verdere professionalisering van de organisatie (zowel organisatorisch als financieel). Het beleidsplan 2016 en het focusdocument 2017-2020 hebben als basis gediend voor de (subsidiaire) meerjarenafspraken 2017-2020 met de Gemeente Haarlem.

Het Frans Hals Kenniscentrum

In 2016 ging het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem van start met het concretiseren van de idee van het kenniscentrum Frans Hals. Tot op heden is er geen centrale (digitale) plaats voor het onderzoek naar en kennis over het werk en leven van de meester Frans Hals. Het museum heeft de grote ambitie uitgesproken om hierin het voortouw te nemen met het opzetten van een duurzaam kenniscentrum en hiermee de internationale reputatie van het museum als 'incontournable' in het vakgebied en daarbuiten te versterken. Als museum dat vernoemd is naar Frans Hals en de grootste collectie van zijn schilderijen bezit, is het een logische stap om niet alleen de presentatie van zijn werk te verzorgen, maar ook een diepte-investering te doen in onderzoek naar zijn werk en leven.

In samenspraak met het RKD en met financiële steun van het Mondriaan Fonds lanceerde het museum in 2016 een haalbaarheidsonderzoek, met als projectleider Wietske Donkersloot, waarin en waarmee verschillende scenario's m.b.t. de toekomstige vorm en financiering van het kenniscentrum worden uitgewerkt. Het rapport wordt opgeleverd in voorjaar 2017. Parallel aan de haalbaarheidsstudie werd onderzoek naar het oeuvre van Hals reeds in de praktijk gebracht:

1. Restauratie

Het museum heeft via zijn eigen restauratieatelier de grootste expertise over de conservering en restauratie van de werken van Frans Hals. De restauratie van de Regenten- en Regentessenstukken van Frans Hals – gestart in 2013 – werd in 2016 in een concluderend stadium gebracht. In december 2017 wordt dit grootschalige en langdurige project afgerond en wordt vervolgens in 2018 het onderzoeksmateriaal gepubliceerd.

2. Donatie Archief Seymour Slive en Anoniem Fonds

De twee grootste Frans Hals-kenners uit de twintigste eeuw: de Amerikaanse professor Seymour Slive (1920-2014) en de Duitser professor Claus Grimm (geboren 1940) hebben beiden persoonlijke archieven die niet eerder ontsloten zijn. De familie Slive heeft in september 2016 in samenspraak en met de archivarissen van Harvard University het archief van Slive officieel aan het museum geschonken. Claus Grimm heeft aangeboden exclusief beeldmateriaal (2.000 beelden) en ongepubliceerde teksten in 2017 over te dragen aan het museum. Een donatie van een anoniem Haarlems fonds zorgde voor een startkapitaal dat in de toekomst kan worden geactiveerd om het kenniscentrum nieuwe stijl gestalte te geven.

3. NWO-onderzoek

Het Frans Hals Kenniscentrum wil in de toekomst een katalysator zijn voor nieuw en innovatief onderzoek. In de opstartfase van het project werd deze intentie reeds in de praktijk gebracht in het kader van een onderzoeksbeurs van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO Museumbeurs) aangevraagd door conservator Anna Tummers. Doelstelling hierbij is allereerst de criteria die gebruikt zijn bij toeschrijvingen aan Hals in kaart te brengen en aan de hand van enkele casestudies te onderzoeken of we deze criteria kunnen uitbreiden of vervangen op basis van nieuw, interdisciplinair onderzoek. Hierbij worden onder andere geavanceerde natuurwetenschappelijke onderzoeksmethoden gebruikt (zoals MA-XRF scans en hyperspectral imaging). Het NWO-onderzoek ging van start in 2016 en zal doorlopen tot begin 2018. Anna Tummers werkt in het kader van dit onderzoek samen met onder meer het Rijksmuseum, TU Delft, Universiteit van Amsterdam en Gemäldegalerie Berlijn.

Governance

Raad van Toezicht

De Stichting Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem wordt bestuurd door een directeur/bestuurder met een Raad van Toezicht. Deze Raad van Toezicht vervult de toezichthoudende taken. Bestuur en toezicht verhouden zich tot elkaar conform het Raad van Toezichtmodel zoals dat is beschreven in de Governance Code Cultuur.

De Raad van Toezicht is in 2016 vijf keer bijeengekomen – op 15 februari, 12 april, 6 juni, 13 september en 12 december. De raad heeft zijn goedkeuring aan de jaarrekening 2016 en de begroting 2017 verleend. Daarnaast zijn aankoopvoorstellen besproken, alsook de plannen die het museum ontwikkelt om zijn ambities in inhoudelijke en financiële zin waar te maken.

Governance Code Cultuur

In 2016 zijn de regels van de Governance Code Cultuur integraal toegepast. De directeur/bestuurder is verantwoordelijk voor de strategie en de operationele gang van zaken van het museum. De Raad van Toezicht houdt toezicht op de uitvoering van het goedgekeurde beleid en de kwaliteit van de organisatie en het management. De Raad van Toezicht evalueert jaarlijks in hoeverre de stichting 'voldoet' aan de Governance Code Cultuur.

Door de Raad van Toezicht is vastgesteld dat de communicatielijnen tussen bestuurder en toezichthouder voldoende kort zijn en dat de verschafte informatie volledig en helder is.
Een auditcommissie overlegt namens de Raad van Toezicht meerdere keren per jaar met de adjunct directeur en het hoofd financiën, en daarnaast eenmaal per jaar met de accountant van het museum, en rapporteert de bevindingen aan de Raad van Toezicht.

In 2016 zijn de Directie- en Raad van Toezichtreglementen geactualiseerd en is een auditcommissiereglement opgesteld. Alle reglementen zijn geheel in lijn met de Governance Code Cultuur.

Samenstelling Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht van de Stichting Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem is als volgt samengesteld:

- Frans Corpeleijn – *voorzitter*
  Voorheen (managing) partner Stibbe advocaten; thans toezichthouder ondernemingen in Nederland en België.
- Marieke Bax
  Voorheen hoofd Mergers & Acquisitions Sara Lee Corporation; thans adviseur en verscheidene commissariaten plus toezichthoudende functies in de profit en non-profit sector.
- Linda van Dooren-Hovius
  Managing partner Aberkyn en toezichthouder/bestuurslid bij diverse organisaties in de profit en non-profit sector.
- Bartout Gieben
  Senior Consultant bij Pentascope.
- Ruud Hendriks
  Co-founder Startupbootcamp, Innoleaps & The Talent Institute.
- Jan Maarten de Jong
  Voorheen lid Raad van Bestuur ABN AMRO Bank; thans lid diverse Raden van Commissarissen in binnen- en buitenland.
- Mireille Kok
  Voorheen marketing & exploitatiemanager science museum NEMO, zakelijk manager Droog Design, hoofd Corporate communicatie Koninklijke Bibliotheek; thans Transitiemanager bij de Koninklijke Bibliotheek en bestuurslid van Stichting Bibliographie Linguistique.

- Wietze Reehoorn
  Lid Raad van Bestuur ABN AMRO Bank, lid Raad van Toezicht Rijksuniversiteit Groningen, lid Raad van Commissarissen Stichting Amsterdam Institute of Finance, lid Raad van Toezicht Stichting Topsport Community, bestuurslid Abe Bonnema Stichting.
- Thérèse van Schie
  Voorheen marketing-directeur Unilever/ICI, directeur Amsterdams Uitbureau; thans eigen adviespraktijk, bestuurslid Vereniging Rembrandt, bestuurslid Museum Hermitage aan de Amstel, Commissaris CITO BV, voorzitter RvT Dance4Life.

Auditcommissie

De auditcommissie is, onder verantwoordelijkheid van de Raad van Toezicht, belast met het houden van toezicht op de financiële gang van zaken binnen de Stichting in het algemeen en daarnaast met de toetsing van de werking van de administratieve organisatie, in het bijzonder de betalingsorganisatie.

Onder toezicht en begeleiding van de auditcommissie, heeft de Directie met het managementteam in 2016 een aantal interne controlesystemen (nader) opgesteld, aangepast en/of geëvalueerd. Zo werd begin dit jaar een vaste procedure opgesteld om de financiële beheersing van (tentoonstellings)projecten te verbeteren. Hiermee worden overschrijdingen en financiële risico's tijdens de realisering van de (tentoonstellings)projecten voorkomen. Daarnaast werd op verzoek van de auditcommissie door de Directie en het managementteam een risicoparagraaf opgesteld. In dit document zijn de belangrijkste risico's voor het museum uiteengezet en is omschreven welke beheersmaatregelen genomen zijn om deze risico's te voorkomen dan wel de gevolgen en schade van deze risico's zo veel mogelijk te beperken en te beheersen. De auditcommissie en de Raad van Toezicht zijn verheugd dat het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem als een van de weinige musea in Nederland een dergelijke risicoparagraaf heeft opgesteld. Tenslotte is gedurende het verslagjaar veel tijd en aandacht besteed aan de financiële gevolgen voor het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem van het vertrek van een van haar medewerkers en de wijze waarop dit binnen het beschikbare eigen vermogen kon worden opgevangen

In september traden twee nieuwe leden toe tot de auditcommissie: Wietze Reehoorn (als Chief Risk Officer lid van de Raad van Bestuur van de ABN AMRO Group) en Bartout Gieben (Senior Consultant bij Pentascope). Zij zullen Jan Maarten de Jong en Marieke Bax als respectievelijk voorzitter en lid van de auditcommissie opvolgen in het voorjaar van 2017 en worden tot die tijd ingewerkt.

Raad van Advies

De Raad van Advies is in 2016 tweemaal bijeengekomen – op 14 april en 27 oktober. In iedere vergadering van de Raad van Advies bespreekt de directeur de gang van zaken en de plannen voor de twee musea, waarna ruimte is voor vragen en suggesties van de individuele leden van de raad. De vergaderingen werden bijgewoond door dhr. W.F.Th. Corpeleijn, voorzitter van de Raad van Toezicht.

Samenstelling Raad van Advies
De Raad van Advies van de Stichting Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem is als volgt samengesteld:
Jack Bakker
Marleen Barth
Cees Boer – *voorzitter*
Marjolein Bolhuis-Eijsvogel
Ankie Broekers-Knol
Hendrik Driessen
Gert-Jan Kramer

Wim van Krimpen
Esther Kwaks
Thomas Leysen
Patrick Mayer
Erik de Muinck Keizer
Toon Schipper
Jop Ubbens
Rob Vellekoop
Tom Schlatmann, voorzitter van de Vereniging van Vrienden van het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem

De Raad van Advies mocht in 2016 negen nieuwe leden verwelkomen:
Jurgen Bey
Joris van Dijk
Frank Houben
Ingrid van den Maegdenbergh
Tanja Nagel
Ernst-Jan Pfauth
Simon Reinink
Ciel Stevens-Meeuwis
Bartjan Zoetmulder

Bericht van de voorzitter van de Vereniging van Vrienden

In 2017 bestaat de Vereniging van Vrienden van het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem 30 jaar! Het gegeven 'vriend zijn' wordt door de leden op hun eigen manier ingevuld maar aan de basis staat voor iedere Vriend: het ondersteunen van het museum. Ook in 2016 bestond deze steun naast de financiële steun (waarover later meer), uit een bijzonder trouwe kern van toegewijde en vooral onmisbare vrijwilligers die keer op keer bereid zijn om zich in te zetten voor het museum.

Vrijwilligers

Een goed voorbeeld hiervan is de museumwinkel, die onder leiding van Marie Louise van den Abbeelen en haar enthousiaste winkelcommissie uiterst professioneel wordt bestuurd. Jonge regionale edelsmeden krijgen een kans en er worden boeken, kaarten en catalogi voor het museum verkocht. De baten van de museumwinkel komen het museum – via de Vrienden – weer ten goede op basis van aanvragen voor specifieke aankopen of projecten.

Museumwinkel Frans Hals Museum

Bloemen – van verre

De 'bloemendames' zorgen onder leiding van Vibeke Struben al sinds jaar en dag voor kleur in het museum; bij meerdere gelegenheden zorgen zij ervoor dat in het museum verse bloemen staan. In de lente van 2016 werd de lange traditie van *Haarlem bloemenstad* benadrukt door de tentoonstelling *Bloemen – van verre.* Ook komend jaar krijgt deze bloementraditie een vervolg in de presentatie *Museum in bloei.*

Sinds de start van het 'Museum van de Stad Haarlem' in 1862 heeft het museum een groot aantal ontwikkelingen doorgemaakt. In het spoor daarvan heeft zich een almaar groeiend archief opgebouwd. Aanvankelijk werd dat bewaard in een chronologisch opbergsysteem, later gevolgd door een dossierstelsel. Eerder is door professionals een bewerking verricht van het 'nogal chaotische' archief uit de jaren 1947-1990.

In 2000 besluit dr. D.P. Snoep, directeur van het Frans Hals Museum (1983-2000) om in samenwerking met drs. E.L.M. Sewalt, medewerker van het Noord-Hollands Archief, ook de bewerking van het oudste deel van

het archief (1862-1947) ter hand te nemen. Dat het een tijdrovend project zou worden was in 2000 wel duidelijk. Dat het eindpunt pas in 2017 zou liggen leek toen onwaarschijnlijk.

Een goed geordend en toegankelijk archief is van groot belang voor toekomstige onderzoekers en een betrouwbaar hulpmiddel voor het museum. Als mede-oprichter van de Vereniging van Vrienden verzamelde Derk Snoep 'Vrienden-vrijwilligers' om zich heen om hem bij deze werkzaamheden te helpen. Hanny Koomen en Ietje Marseille zijn vanaf het begin daarbij betrokken geweest en hebben nu het project afgerond. Derk Snoep heeft het resultaat van deze noeste arbeid niet mogen meemaken. Hij overleed in 2005.

Het bewerkte archief wordt aan het museum aangeboden op de Algemene Ledenvergadering in april 2017.

Financiële steun

Natuurlijk helpen de Vrienden het museum ook financieel. Bij aankoop en restauratie van kunstwerken doneren de Vrienden graag aan het museum naar vermogen. De wensen van het museum staan daarbij voorop. Een enkele maal helpen de Vrienden bij het realiseren van bepaalde speciale projecten. Maar er wordt geen structurele hulp geboden bij de exploitatie.

Tijdens de TEFAF in het voorjaar van 2016 ontdekte een lid van de Raad van Advies, dhr. R. Vellekoop, bij een galeriehouder een bronzen beeld van de naamgever van ons museum: Frans Hals. Het bleek gemaakt door Jean-Joseph Carriès, een vermaarde, laat-19e-eeuwse beeldhouwer uit Parijs die geïnspireerd was door het werk van Frans Hals. Ann Demeester was direct geïnteresseerd en vroeg de Vrienden te helpen bij het verwerven. Na geduldig onderhandelen door dhr. Vellekoop is het gelukt het beeld aan te kopen voor het museum. Het werd tijdens de eerste Frans Hals Lezing aan het museum aangeboden.

In het voorjaar kwam *Zicht op Haarlem* van Jacob van Ruysdael ter veiling in Londen. Ook dit kunstwerk hoopte het museum te verkrijgen, maar het budget bleek ondanks ruime toezeggingen van meerdere donateurs – waaronder de Vrienden – helaas ontoereikend.

De Vrienden hebben in de zomer een ruime donatie toegezegd voor het aankopen van een schilderij van Nicolaes Berchem. Deze eerste toezegging zorgde voor een vliegwieleffect waardoor ook andere fondsen een bijdrage hebben willen doen en de verwerving succesvol afgerond kon worden in januari 2017.

Roemers en andere activiteiten

Zoals bij elk museum is het ook voor het Frans Hals Museum belangrijk om te zorgen dat de groep Vrienden blijft groeien. In 2015 nam een groep jonge Vrienden van het Frans Hals Museum en De Hallen Haarlem het initiatief om twee keer per jaar samen te komen voor een borrel of een diner in het museum. Op deze avonden bekijken ze de nieuwe tentoonstelling onder leiding van sprekers zoals Ann Demeester, conservatoren en hedendaagse kunstenaars. Deze 'Roemers' zijn kunstliefhebbers tussen de dertig en vijftig jaar, die verrast en geïnspireerd willen worden door museale schoonheid in Kennemerland en die dat plezier met elkaar willen delen en uitdragen. Uit het enthousiasme van de bezoekers van de Roemeravonden blijkt dat deze formule aanslaat.

De vernieuwde commissies 'Activiteiten' en 'PR' onder leiding van Albertine de Nerée en Femke Kolff-Otten werken hand in hand om voor het komende jaar een fraai programma te realiseren waar Vrienden en hun introducés voor worden uitgenodigd. Met natuurlijk als doel de Vriendengroep te laten groeien in 2017 om daarmee het museum nog meer te kunnen steunen.

Tom J.M. Schlatmann
voorzitter

Toelichting bij samengevatte jaarrekening

Grondslagen bij de jaarrekening

De jaarrekening van de Stichting Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem is opgesteld in overeenstemming met in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor financiële verslaglegging voor organisaties zonder winststreven, zoals vastgelegd in RJ 640 Organisaties zonder Winststreven. De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vinden plaats op basis van historische kosten. Activa en passiva worden over het algemeen opgenomen tegen nominale waarde. Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop deze betrekking hebben. Winsten worden slechts genomen voorzover deze op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen welke hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen en indien deze voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Begroting

De vergelijkende begrotingscijfers zijn ontleend aan de door de Raad van Toezicht goedgekeurde begroting in de vergadering van 15 december 2015.

Financieel verslag

Balans per 31 december 2016
(in euro's; na verwerking resultaat)

	31 december 2016	31 december 2015
Vaste activa		
Materiële vaste activa		
Machines, apparatuur en installaties	558.449	530.054
Verbouwingen	421.073	339.901
	979.522	869.955
Vlottende activa		
Voorraden		
Voorraad catalogi en museumkaarten	99.204	97.206
	99.204	97.206
Vorderingen		
Vorderingen	124.879	301.242
Belastingen en premies	115.244	88.417
Overlopende activa	290.683	223.906
	530.806	613.565
Liquide middelen		
Totaal liquide middelen	2.457.371	2.739.680
	2.457.371	2.739.680
Totaal activa	**4.066.903**	**4.320.406**
Eigen Vermogen		
Algemene reserve	370	393.774
Bestemmingsfonds expertisecentrum	300.000	300.000
Bestemmingsfonds Beminnaers	174.000	164.500
	474.370	858.274
Aankoopfondsen		
Fonds heer en mevrouw de Man	758.912	758.912
Aankoop- en restauratiefonds	372.375	580.264
	1.131.287	1.339.176
Voorzieningen		
Voorziening jubilea	39.271	51.911
	39.271	51.911
Langlopende schulden		
Overige schulden	431.250	-
	431.250	-
Kortlopende schulden		
Schulden aan leveranciers	338.039	288.393
Belastingen en premies	138.389	140.216
Vooruitontvangen subsidie	1.292.913	1.306.570
Overige schulden	167.834	134.782
Overlopende passiva	53.550	201.084
	1.990.725	2.071.045
Totaal passiva	**4.066.903**	**4.320.406**

Exploitatierekening 2016

	2016	2016 Begroting	2015
BATEN			
Directe opbrengsten	935.197	1.012.000	966.568
Bijdrage tentoonstellingen	283.860	481.000	159.895
Overige bijdragen activiteiten	611.644	490.000	961.562
Indirecte opbrengsten	113.455	130.000	154.220
Totale opbrengsten	1.944.156	2.113.000	2.242.245
Subsidie gemeente Haarlem			
Exploitatiebijdrage	2.589.592	2.469.500	2.491.221
Bijdrage huur en onderhoud	488.875	607.500	634.169
Totaal subsidie	3.078.467	3.077.000	3.125.390
Totale baten	***5.022.623***	***5.190.000***	***5.367.635***
LASTEN			
Salarislasten en inhuur	2.929.084	2.465.500	2.511.475
Afschrijvingen	164.962	165.000	159.339
Huisvestingskosten	816.487	855.000	822.402
Aankopen	173.154	100.000	111.332
Collectiefunctie	391.510	312.000	298.877
bijzondere activiteiten	568.867	712.500	655.736
Publiciteit	253.306	231.000	263.472
Algemene kosten	322.980	349.000	342.834
Totale lasten	***5.620.350***	***5.190.000***	***5.165.467***
Saldo uit gewone bedrijfsvoering	**-597.727**	**-**	**202.168**
Saldo rentebaten/-lasten	5.934	20.000	14.725
Exploitatieresultaat	**-591.793**	**20.000**	**216.893**
Resultaatbestemming			
Toegevoegd aan het bestemmingsfonds Beminnaers	9.500		106.500
Onttrokken aan het aankoop- en restauratiefonds	-207.889		-110.784
Toegevoegd aan het bestemmingsfonds expertisecentrum	-		300.000
Onttrokken aan de algemene reserve	-393.404		-78.823
	-591.793		**216.893**

Het hoge negatieve resultaat is eenmalig en het gevolg van een hervorming van de organisatie waardoor een extra last is opgenomen bij de post lonen en salarissen. Het bedrag is als een schuld met een grotendeels langlopend karakter opgenomen in de balans

Toelichting besteding BankGiro Loterij gelden 2016 en overige restauratie kosten

	Uitgaven
Extra personele inzet restauraties	
Maarten van Heemskerck	
Gezicht op Rome met de barmhartige Samaritaan	36.319
Frans Hals	
Regentessen van het Oudemannenhuis	131.584
Jan Nagel	
Rust op de vlucht naar Egypte	34.275
Isaac Lazarus Israels	
Lido Venetië	30.471
Diversen	21.330
	253.979
Presentatie eigen collectie	
Hollandse Meesters uit Boedapest	
Tentoonstelling	60.000
Totale kosten	313.979
Toegekende bijdragen 2016	
BankGiroLoterij	200.000
Bijdragen vrienden	50.000
Eigen bijdrage	63.979
	313.979

In 2016 zijn de beschikbare middelen aangewend voor restauraties met als zwaartepunt de restauratie van de *Regentessen van het Oudemannenhuis*. Verder is in de loop van het jaar gestart met de restauratie van het *Gezicht op Rome met de barmhartige Samaritaan*. De restauratie van *Rust op de vlucht naar Egypte* en *Lido Venetië* is in 2016 gestart en afgerond.
Voor activiteiten op het gebied van presentaties is gekozen voor de tentoonstelling *Hollandse Meesters uit Boedapest*. Het betreft hier het aandeel van de BankGiro Loterij. De feitelijke kosten liggen duidelijk hoger.

© Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem, 2017

Redactie
Bas van Donselaar

Opmaak
Femke Tomberg

Fotoverantwoording
Gert Jan van Rooij
Inga Powilleit

Het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem is partner van

BankGiroLoterij

HARLEM